

עמוד הבית < מאמרים < דיני עסקים

דיני עסקים

תיקון מספר 2 לחוק החוזים- האם חקיקת הכנסת מחייבת את בתי המשפט

עו"ד דורון אפיק, עו"ד שירה פורת

28/02/2012

חוק החוזים הישראלי, בעקבות החקיקה האירופאית וחקיקה מערבית אחרת בעל מסורת של מאות שנים, קבע כי חוזה יש לפרש תחילה על פי אומד דעת הצדדים העולה מהחוזה ורק לאחר מכן על פי נסיבות חיצוניות. בשנות התשעים, בשורה של הלכות (למשל, הלכת אפרופים או הלכת ארגון מגדלי הירקות), התעלמו בתי המשפט מהגישה הדו-שלבית הקבועה בחוק ועברו לשיטה חד-שלבית לפיה בית המשפט בוחר את החוזה ונסיבותיו יחדיו – גישה שזכתה לביקורת רבה, כאשר מבקרי בית המשפט גרסו שבכך קיים לבית המשפט חופש פרשני מוגזם הפוגע אנושות בוודאות המשפטית.

משמעות הדבר, יאמרו המבקרים, היא כי בפועל, במקרים מסוימים, יורה השופט תחילה את החץ בהתאם למה שנראה לו נכון וצודק ורק לאחר מכן מצייר את המטרה סביבו. נכון וצודק אמרנו? ובכן, מה נכון וצודק ניתן ללמוד מהנסיבות, אולם כל צד רואה את הנסיבות באופן שונה וסביר להניח שאף אחת מהאספקלריות אינה האמת העובדתית המדויקת. לפני כשנה התערב בכך המחוקק ותיקן את חוק החוזים הישראלי באופן המבהיר כי יש לפרש חוזים בשיטה הדו-שלבית. אך האם בתי המשפט קיבלו את עמדת המחוקק?

תיקון מס' 2 לחוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג- 1973 התקבל בכנסת בקול תרועה רמה בינואר, 2011. מטרת התיקון, כפי שגם הוסברה על ידי המחוקק בדברי ההסבר לחוק, הייתה להשיב את הוודאות המשפטית על ידי כך שהמחוקק מנחה במפורש את בתי המשפט בשלב הראשון לבחון את אומד דעת הצדדים לחוזה ממילות החוזה עצמו ומלשונו ורק במקום בו השלב הראשון לא מוביל למסקנה ברורה, יש לפנות לשלב השני במסגרתו אומד דעת הצדדים לחוזה נלמד מנסיבות חיצוניות לחוזה.

לפני כשנה, פרסמנו מאמר אשר דן בשאלה האם תיקון מס' 2 אכן יבטל את הלכת אפרופים. בשנה האחרונה ניתנו שורה ארוכה של פסקי דין בערכאות נמוכות בהם נראה היה בפועל שבתי המשפט מתעלמים מתיקון החוק. ב-26 פברואר, 2012, פורסם פסק דין ראשון של בית משפט העליון (רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ) המבצע ניתוח מעמיק בהשפעת תיקון החוק על הלכת אפרופים. כב' השופט ניל הנדל קבע, כי תיקון החוק נועד לשנות את הלכת אפרופים ולצמצם את שיקול הדעת השיפוטי. עם זאת, כב' השופט הנדל נמצא במיעוט, באשר דעת הרוב בפסק הדין קבעה, כי למרות תיקון החוק על ידי הכנסת, חוזה יפורש תוך בחינה מקבילה ומשותפת של לשון החוזה ונסיבות העניין, בכפוף לחזקה פרשנית- ניתנת לסתירה- לפיה פרשנות החוזה היא זו התואמת את המשמעות הפשוטה, הרגילה והטבעית של הכתוב.

החזקה ניתנת לסתירה במקרים בהם הנסיבות מלמדות כי הלשון אינה ברורה ופשוטה ומשכך עשויה להתפרש בדרכים אחרות מאלה שנראו ברורות בתחילת הדרך הפרשנית. מילים אחרות: בית המשפט העליון קבע בפועל, כי עמדת המחוקק המשתמעת מתיקון החוק היא כי התיקון לא מביא לשינוי אמיתי באופן הפרשנות אשר קבע בית המשפט שנים רבות טרם חקיקת התיקון. במלוא הכבוד, לטעמנו פרשנות זו של דעת הרוב בעליון סותרת במפורש את דברי ההסבר לתיקון לחוק ואולי אף את לשון החוק עצמה.

נציין, כי בימים אלה שוקדת ועדת חוקה חוק ומשפט באופן אינטנסיבי ויסודי על הכנה לקריאה שנייה ושלישית של חוק דיני ממונות – הצעת חוק הנושאת 542 עמודים ומטרתה קודיפיקציה אזורית מלאה, כמקובל באירופה, של המשפט האזרחי, המחליפה רשימה ארוכה של חוקים קיימים. לא נותר אלא לקוות, כי הליך חקיקה זה יסתיים בהקדם האפשרי וכי תוצאות תהיה דבר חקיקה רוהט ומנוסח בקפידה אשר יגביר את הוודאות המשפטית וימנע את הצורך בהפעלה נרחבת של פרשנות משפטית על ידי בתי המשפט.

עד אז, לא נותר אלא לחזור ולהמליץ לנסח חוזים בלשון ברורה ופשוטה ובאמצעות עורכי דין המתמחים בתחום.

[1] עו"ד דורון אפיק הינו שותף בכיר במשרד אפיק תורג'מן (www.at-law.co.il), הינו חבר בלשכות עורכי הדין של ישראל וניו-יורק ומתמחה בליווי חברות, עסקאות בינלאומיות ופיננסיות, לרבות עסקאות מיזוג ורכישה, ומימון ואף מרצה בתחום במסגרת התואר האקדמי במשפטים. כמו כן מרצה עו"ד אפיק גם בתחום החברות הממשלתיות והתאגידים העירוניים. עו"ד אפיק הינו גם בוגר הכשרה של האיחוד האירופי ביישוב סכסוכים בינלאומיים מחוץ לכותלי בית המשפט (גיזור ובוררות). עו"ד שירה פורת הינה עורכת דין במחלקה המסחרית של משרד אפיק תורג'מן ועוסקת בעיקר בתחום העסקאות הבינלאומיות, מיזוגים ורכישות, תאגידים וליטיגציה מסחרית. אין בסקירה כללית זו משום ייעוץ משפטי כלשהו ומומלץ להיוועץ בעורך דין המתמחה בתחום זה בטרם קבלת כל החלטה בנושאים המתוארים בסקירה זו.